

Nr 46

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidgad möjlighet till erhållande av studielån med statlig kreditgaranti jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 50, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 27 januari 1956, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för beviljande av studielån med statlig kreditgaranti, att tillämpas från och med den 1 juli 1956.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 513), i vilka hemställts, såvitt här är i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att betygsgränsen för behörighet till statlig kreditgaranti för vissa studielån sättes vid genomsnittsbetyget Ba.

Beträffande motiveringen för detta yrkande får utskottet hänvisa till motionen II: 513.

Kungl. Maj:ts förslag innebär att behörighetskravet i fråga om studielämplighet för erhållande av studielån med statlig kreditgaranti skall för studerande vid universitet eller annan högre utbildningsanstalt sänkas från medelbetyget Ba+ i läroämnena i studentexamen till ett genomsnittsbetyg av Ba i nämnda ämnen. Av hela antalet studenter beräknas 25—30 procent tillhöra betygsskiktet över Ba men under Ba+ och inte fullt 30 procent de högre betygsskikten.

Departementschefen har anfört huvudsakligen följande.

På förslag av studentsociala utredningen infördes genom beslut vid 1950 års riksdag — såsom ett led i utbyggandet av de direkta studentsociala stödåtgärderna — studielån med statlig kreditgaranti för studerande vid universitet och vissa andra högre utbildningsanstalter. Den nya stödform, som tillskapandet av ifrågavarande garantilån till studerande innebar, sträckte sig betydligt längre än de år 1946 på förslag av befolkningsutredningen införda statsgaranterade akademikerlånen. Med sistnämnda låneform åsyftades endast att underlätta kreditsvårigheterna för dem, som redan avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen. Den nya stödformen avsåg däremot att bereda förbättrade kreditmöjligheter under själva studietiden. Medan den äldre låneformen hade en övervägande befolkningspolitisk bakgrund, var syftet med den nya stödformen att för sådana studerande, som hade ett mindre gynnsamt familjeekonomiskt utgångsläge, i görligaste mån undanröja deras

beroende av enskilda borgensmän och kreditinstitut för tillträde till de högre utbildningsbanorna samt därmed även bidra till att vidga och stimulera rekryteringen till nämnda utbildningsbanor.

Såsom villkor för erhållande av garantilån föreslog studentsociala utredningen ådagalagd studielämplighet och styrkt behov av studiekredit. Enligt utredningens betänkande syntes kravet på studielämplighet kunna anses ådagalagt, därest vederbörande studerande kunde uppvisa ett genomsnittligt vitsord av något under Ba i studentexamen. Vid betänkandets remissbehandling blev det av utredningen uppställda kravet på studielämplighet, i den mån det diskuterats, i stort sett tillstyrkt.

Föredragande departementschefen uttalade vid framläggandet av förslaget om införande av garantilån till studerande, att han ansåg den viktigaste garantien mot »felinvesteringar» i studiekapital ligga i kravet på ådagalagd studielämplighet. En klar gräns syntes departementschefen gå mellan dem som hade under Ba i medelbetyg i studentexamen och dem som hade högre genomsnittsbetyg. Efter att ha vägt studiehjälpssynpunkten mot nödvändigheten att undvika alltför stora ekonomiska risker för staten kom departementschefen till den uppfattningen, att studielån i princip borde stå till förfogande redan vid studiernas början, men att man i avvaktan på erfarenheter av den utvidgade statliga kreditgarantien tills vidare borde ställa något högre betygskrav än vad utredningen föreslagit för att bevilja kreditgaranti uteslutande med stöd av studentbetyget. Departementschefen ansåg sig böra såsom krav i fråga om ådagalagd studielämplighet förorda ett genomsnittsbetyg av Ba+ i läroämnen i studentexamen. I anslutning härtill underströk han emellertid, att någon rigorös poängbedömning självfallet icke borde förekomma och att särskild hänsyn givetvis måste tagas till olika slag av visad specialbegåvning samt till privatister.

I en den 4 oktober 1955 gjord framställning har Sveriges förenade studentkårer hemställt, att frågan om behörighetskravet beträffande ådagalagd studielämplighet för erhållande av garantilån måtte av statsmakterna upptagas till förnyad prövning och gällande bestämmelser ändras så, att kreditgaranti må kunna beviljas studenter med Ba i genomsnittligt studentbetyg. Såsom skäl härför har i framställningen — jämte annat — åberopats, att en vid sociologiska institutionen vid universitetet i Uppsala gjord undersökning rörande de studenter, som hösten 1951 inskrevs vid universitetets filosofiska fakultet, givit vid handen, att efter fem terminers studier någon signifikant skillnad i fråga om studieavbrottsfrekvens icke förelåg mellan å ena sidan studenter med Ba till Ba+ i medelbetyg i studentexamen (avbrottsfrekvens 15,9 %) och å andra sidan dem med Ba+ till AB i genomsnittsbetyg i nämnda examen (avbrottsfrekvens 14,4 %). Undersökningen visade även likvärdighet mellan nämnda betygskategorier i fråga om studieresultat, mätt i antal erhållna tentamensbetyg.

Den gjorda framställningen har i avgivna yttranden tillstyrkts av garantilånenämnden och de fyra lokala statsstipendienämnderna. Garantilånenämnden har i sitt yttrande lämnat en sammanfattande redogörelse för nämndens hittillsvarande handläggning av ärenden angående garantilån till studerande. Av redogörelsen framgår bland annat, att garantilån beviljats till 9 274 låntagare med ett sammanlagt belopp av 48,28 miljoner kronor samt att amorteringsplan fastställts för 1 546 låntagare med avlagd examen och för 107 låntagare, vilka avbrutit sina studier utan att ha avlagt examen. Studieavbrottsfrekvensen kunde vid utbildningslinjer utan intagnings-spärr beräknas till 15 procent och vid utbildningslinjer med dylik spärr till 2,6 procent. Antalet studieavbrott bland låntagare tillhörande betygsgruppen med ett medelbetyg under Ba+ i studentexamen var färre än bland låntaga-

re inom de två högre betygsgrupperna, vilket förhållande var särskilt framträdande i fråga om låntagare, som studerade vid utbildningslinjer med intagningsspår. Amorteringsförmågan hos låntagare, som avbrutit sina studier utan att ha avlagt examen, hade visat sig vara synnerligen god och betalningsanmärkning hade endast behövt göras mot tre dylika låntagare. Avskrivning av lån hade skett endast i likaledes tre fall, vilka alla avsåg låntagare, som avlidit. Därjämte hade i fem fall av studieavbrott — varav fyra på grund av sjukdom — lånen överförts till postsparbanken för bevakning. Det sammanlagda lånebeloppet till nu avsedda låntagare, vars lån avskrivits eller överförts till postsparbanken, uppgick till omkring 62 500 kronor, vilket belopp emellertid endast utgjorde 1,5 promille av den totala lånesumman, 48,28 miljoner kronor.

Garantilånenämnden finner de av nämnden redovisade uppgifterna och den av Sveriges förenade studentkårer åberopade undersökningen ge vid handen, att en gränsdragning vid ett genomsnittsbetyg av Ba skulle uppfylla samma krav på ekonomisk försiktighet som den nuvarande gränsdragningen vid medelbetyget Ba+. Nämnden anser sig därför böra i princip tillstyrka den av nämnda organisation gjorda framställningen om en uppmjukning av gällande behörighetskrav i fråga om ådagalagd studielämplighet. I anslutning härtill framhåller nämnden, att vid statsstipendienämndernas tillämpning av nuvarande behörighetskrav utbildats en tämligen rigorös praxis. Nämnden finner även en uppmjukning härvidlag motiverad. Vid tillämpningen av den förordade nya betygsgränsen bör sålunda enligt nämndens mening hänsyn kunna tagas — förutom till specialbegåvningar och privatister — även till eljest förekommande omständigheter, som kan påverka de studerandes utsikter att framgångsrikt fullfölja sina studier, exempelvis dokumenterade genom en erfarenhetsmässig, obetydlig avbrottsfrekvens vid ifrågavarande studiebanan. Dessutom bör enligt nämndens uppfattning i viss utsträckning sådana omständigheter kunna beaktas som vid remissbehandlingen anförts av statsstipendienämnden i Uppsala.

Av vad jag anförts i det föregående framgår, att det betygskrav, som fixerades vid garantilånens införande, avsågs att gälla endast tills vidare i avvaktan på erfarenheter av den utvidgade statliga kreditgarantien. Tanken var sålunda, att det då fastställda betygskravet skulle upptagas till omprövning, sedan det nya lånesystemet varit i tillämpning en tid och närmare överblick kunnat vinnas över huru systemet i praktiken fungerat. Den redogörelse garantilånenämnden lämnat beträffande studieavbrottsfrekvens, överförande av garantilån för bevakning och avskrivning av garantilån, synes mig ge vid handen, att utfallet av lånesystemet i angivna hänseenden hittills varit gynnsamt. De i det föregående redovisade ekonomiska förlusterna och riskerna för staten vid lånesystemets hittillsvarande tillämpning kan i varje fall icke anses ha överstigit vad som vid lånesystemets införande bör ha förutsatts såsom normalt. Nämnda förhållande synes mig tungt vägande, när det gäller att taga ställning till den från studenthåll nu gjorda framställningen om en liberalisering av lånevillkoren. En annan faktor av avgörande betydelse vid ställningstagandet till berörda framställning är självfallet, i vilken utsträckning den föreslagna liberaliseringen av lånevillkoren kan beräknas öka statens förlustrisker. Härvidlag anser jag av de förebragda utredningarna framgå, att en gränsdragning vid ett genomsnittsbetyg av Ba kan förutses i stort sett uppfylla samma krav på ekonomisk försiktighet som den nuvarande gränsdragningen vid medelbetyget Ba+. Vid en dylik sänkning av betygskravet torde förlustriskerna för staten kunna beräknas komma att icke nämnvärt öka utöver vad som proportionellt svarar mot den väntade ökningen av antalet garantilån. Med hän-

syn till det anförda och då det från skilda synpunkter är i hög grad angeläget att ytterligare vidga och stimulera rekryteringen till de högre utbildningsbanorna, anser jag mig böra tillstyrka, att en sänkning av betygskravet från Ba+ till Ba nu vidtages. I detta sammanhang må även framhållas, att enligt den av 1945 års universitetsberedning offentliggjorda statistiska undersökningen rörande bland annat betygen i studentexamen (SOU 1949: 48) icke mindre än 26 procent av 1943 års studenter tillhörde betygsskiktet över Ba men under Ba+ mot sammanlagt 29 procent i de högre betygsskikten samt att enligt den förut omnämnda Uppsalaundersökningen 30 procent av de hösten 1951 vid universitetets filosofiska fakultet nyinskrivna studenterna tillhörde förstnämnda betygsskikt. Med hänsyn bland annat härtill kan den föreslagna sänkningen av betygskravet beräknas få relativt stor betydelse för rekryteringen av de högre utbildningsbanorna. Vidare anser jag mig även böra understryka, att av de nuvarande direkta student-sociala stödformerna garantilånesystemet är det i särklass minst kostnadsdragande för statsverket.

Jag delar den av garantilånenämnden uttalade uppfattningen, att någon rigorös tillämpning av betygsgränsen icke bör förekomma. En uppmjukning av nuvarande praxis i fråga om statsstipendienämndernas bundenhet vid betygsgränsen synes mig på av garantilånenämnden anförda skäl väl motiverad. Jag anser mig därför böra biträda vad nämnden föreslagit i fråga om tillämpningen av den nya betygsgränsen. Därvid förutsätter jag, att garantilånenämnden meddelar vägledande tillämpningsföreskrifter i berörda hänseende och att de öppnade möjligheterna till avvikelser från den fastställda betygsgränsen begagnas med tillbörlig försiktighet. Jag utgår även ifrån att garantilånenämnden med lämpliga mellantider inhämtar uppgifter från de olika statsstipendienämnderna rörande deras praxis vid tillämpningen av betygsgränsen och vidtager de åtgärder, vartill de erhållna uppgifterna kan föranleda.

Den av mig föreslagna nya betygsgränsen och vad jag i övrigt förordat torde böra tillämpas från och med den 1 juli 1956. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga ändringar i gällande kungörelse angående studielån med statlig kreditgaranti ävensom meddela i anslutning härtill eventuellt erforderliga övergångsbestämmelser.

Utskottet. Vad departementschefen anført och föreslagit föranleder icke någon erinran från utskottets sida. Genom den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen har det i motionerna I: 421 och II: 513 gjorda yrkandet i förvarande fråga blivit tillgodosett.

Utskottet hemställer alltså,

a) att riksdagen må godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för beviljande av studielån med statlig kreditgaranti, att tillämpas från och med den 1 juli 1956;

b) att motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här är i fråga, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 mars 1956

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Karl Andersson, Ohlon, Boman, fröken Andersson, herrar Hesselbom, Pålsson, Sundelin, Birger Andersson, Thun, Bergman, Lodenius, Erik Svedberg, Holmqvist, Elfving och fröken Ranmark; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malmberg i Skövde, Bergström, Andersson i Malnö, Åkerström, Rubbestad, Pettersson i Degerfors, Andersson i Mölndal, Staxäng, Widén, Johansson i Mysinge, Gustafsson i Stockholm, fröken Vinge och herr Helén.